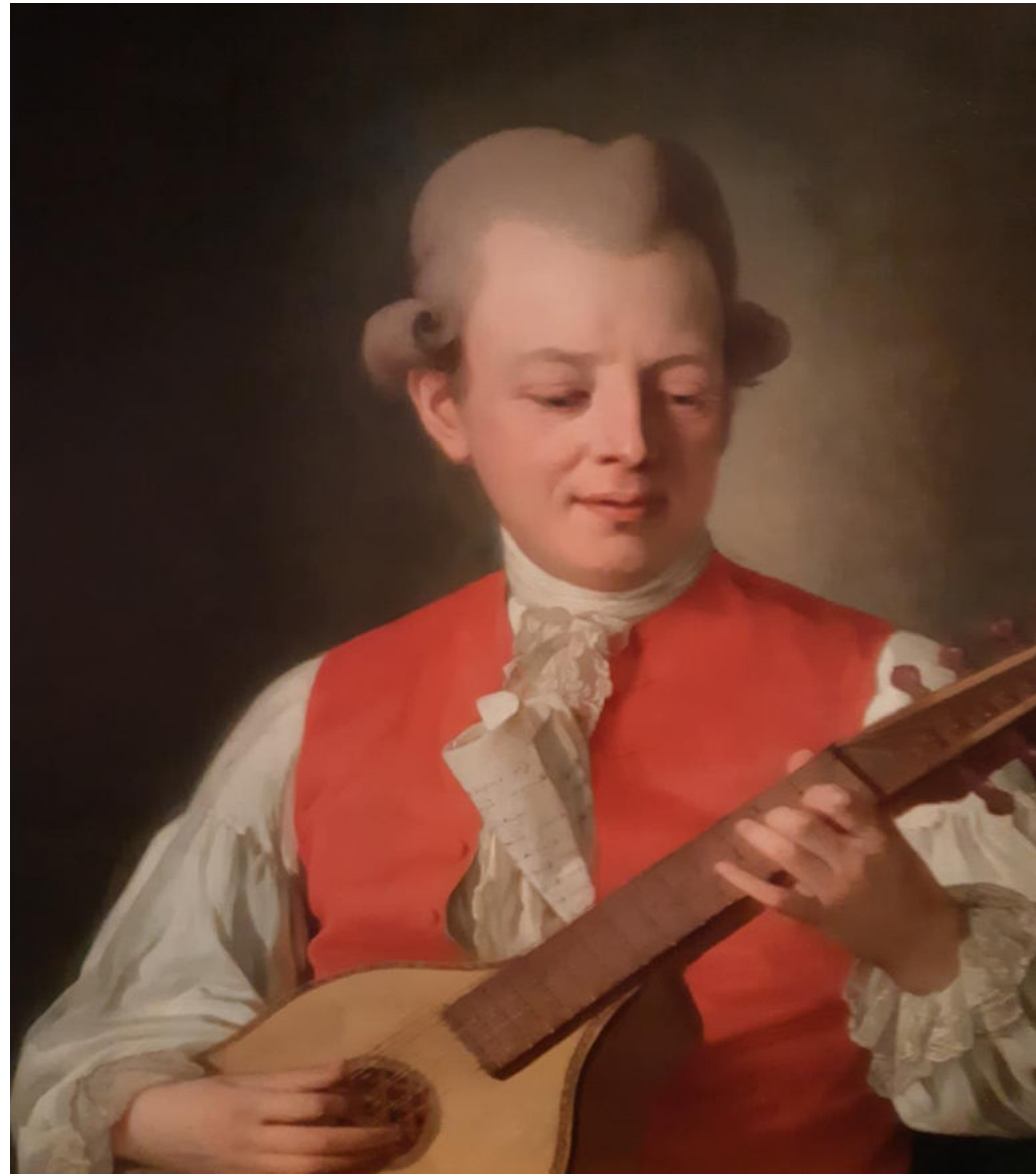

Bellmanmiljöer – Del 5

År 1790 - 95

CMBs kanske främsta dramatiska verk "Kaffehuset" hade sin urpremiär på Slottsteatern vid **Drottningholm** år 1790. CMB skrev den på beställning av Gustaf III som ville hylla segraren Hertig Karl från "Slaget vid Hoglands" mot ryssarna år 1788. CMB hade dessutom tidigare under 1780-talet medverkat som skådespelare i ett antal "hovspektakel" på teatern. CMB besökte också Gustaf III på Drottningholm inför utgivningen av Fredmans epistlar år 1790. CMB lär ha sjungit några av sina "lustigaste visor" och kungen gav sitt samtycke till utgivningen.

I en skämtsam verskalender från 1791 tillägnad fru Regina Christina Floor, en välbärgad borgarhustru på Lidingö skriver CMB om majmånad.

*Frun nu till en matsäck lagar
för sin man och sina barn
att i dessa vackra dagar
resa ut till Mölna kvarn*

Mölna gård där kvarnen låg var familjen Floors sommarställe på Lidingö dit CMB säkert kom på besök ett antal gånger. Gården såg inte ut som den gör idag. Huvudbyggnaden på bilden uppfördes först år 1813.

Vid gården fanns en vattenkvarn som år 1778 kompletterades med en väderkvarn. Det som finns kvar från CMBs tid är själva kvarnhjulsrännan från vattenkvarnen.....

.....och några stenar under eldkorgen på bilden som markerar var **väderkvarnen** stod. Inklippt i bilden finns en målning över den ursprungliga gården.

Lite kuriosa är att här på Mölna tog sig revykungen Ernst Rolf ett bad julafton 1932 och avled dagen därpå i sviterna därav.

Börshuset på Stortorget i Gamla stan invigdes år 1776. Syftet var att tillgodose behovet av lokaler för landets börshandel. Stora börssalen användes också som högtidslokal för Svenska akademien. Lokalerna användes även till nöjeslokaler för dans, spel och umgänge. År 1791 tilldelar Svenska akademien i börshuset CMB det prestigefyllda Lundbladiska priset (50 riksdaler). Priset instiftades år 1789 och tilldelades vitterhetsidkare utom svenska akademien. Ordenssällskapet Par Bricole hade också många av sina sammankomster i stora börssalen varvid CMB ofta framträdde.

I Fredmans sång nr 33 "*Magistraten i Tälje*" gör CMB en nidvisa om **Södertälje** sedan han där år 1791 blivit utkastad från krogen i Rådhuskällaren. Rådhuset låg på den tiden på andra sidan Stora Torget på den plats där Tingshuset idag ligger. Sannolikt på sin väg till Gripsholm för att besöka Gustaf III, hälsade CMB på sin vän Gulddragaren Petter Widman som hade verksamhet i staden. Dikten handlar om att svin tagit plats i Magistraten (de styrande i Södertälje). Södertälje var illa beryktat för att svin sprang lösa på stadens gator.

*Saken var den: när rätten skulle sitta i en ganska sträng och svår question,
kom en sugga, fram vid bordet titta, satte sig vid preses sans façon.*

*Preses steg då upp och komplimentera, sade intet mera än: "Gack ut, din fan!"
"Nej", sa suggan, "jag har så bedrivit, att jag också blivit rådman här i stan."*

Mycket goda och nära vänner med CMB var stadsarkitekten Eric Palmstedt (som bland annat ritat börshuset och arvfurstens palats) med maka Gustava som CMB hade en mycket nära platonisk relation med. Familjen Palmstedt bodde på **Svartmannagatan 22** i Gamla stan en trappa upp mot Tyska stallplan, i huset på bilden. CMB tillbringade mycket tid hos paret Palmstedt. Fru Gustava gav frukostar där stadens tunga kulturpersonligheter var inbjudna. CMB blev något av familjens huspoet. Han skrev många dikter till Gustava som i desamma kallas Camilla.

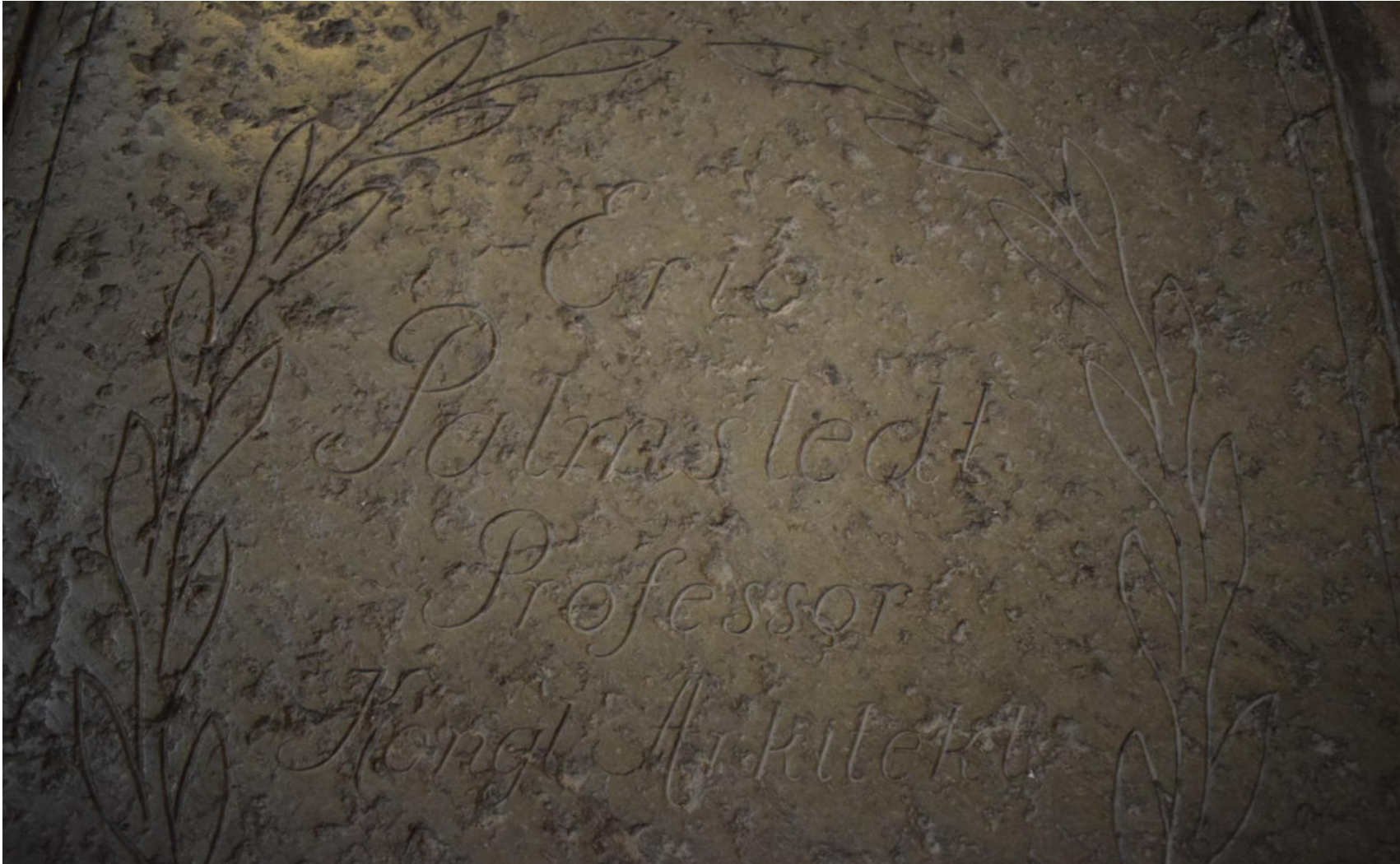
*Camilla kom att med sin röst vestalens fromma klagan härma
ett ljuvligt styng uti mitt bröst och i mitt blod en helig värma*

Vid **Hagen i Stortorp** beläget vid Drevviken ”söder om söder” hade familjen Palmstedt sitt sommarresidens. CMB stod som nämnts fru Palmstedt mycket nära. Här utspelar sig handlingen till kantaten Fiskarstugan som CMB skrev till Gustava Palmstedt i samband med hennes födelsedag 1792. Elias Martin har gjort en berömd akvarell av ”kantaten” som tonsattes av Joseph Martin Kraus. Gården låg längs nuvarande Stortorpsvägen bortom Stortorpsbadet nära Hagenvägen.

Eric Palmstedt och CMB var vänner ända sedan sjuårs åldern. Båda gick på Maria skola på Södermalm. Eric Palmstedt hade stora konstnärstalanger. Förutom att han var arkitekt var han även konstnär och organist i Ridderholmskyrkan. Han var också ledamot av såväl konstnär- som musikaliska akademien. I det Palmstedtska hemmet hade man för umgänges- och konstnärskretsen spelat musik av en österrikisk kompositör som annars inte var speciellt känd i Sverige . Wolfgang Amadeus Mozart. När Mozart gick bort år 1792 var sorgen stor inte minst hos CMB. Eric och Gustava Palmstedt är begravda med **gravsten i golvet i Storkyrkan** i Stockholm, nära kyrkans sydöstra hörn.

År 1792 flyttade familjen till **Kungsholmsbrogatan**, nära Hötorget. Lägenheten låg längs nuvarande Gamla Brogatan i kvarteret mellan Målargatan och Drottninggatan. Huset är idag borta. Varför man flyttade vet man inte. Kanske gav inte Kapten Kirstein någon mer kredit på hyran eller så var hyran för hög. Familjens ekonomi blev med åren allt sämre trots att CMB hade hyfsade inkomster. Han uppbar årligt anslag som hovsekreterare, lön från nummerlotteriet och tillfälliga ersättningar för sin produktion. Båda makarna vara dock ganska spendersamma och dessutom hjälpte CMB gärna vänner som kommit på obestånd med ekonomiskt stöd trots att hans egen ekonomi hade mycket i övrigt att önska.

Kapten Daniel Kämpensköld med hustru Gustaviana tillhörde CMBs närmast vänner. Sommaren 1792 fick CMB uppdraget och möjligheten att passa familjens **lägenhet** som låg i hörnhuset Kungsholmstorg/Garvaregatan. CMB trivdes alldeles utmärkt i rollen men besvärades av gikt. Huset revs och ett nytt hus byggdes på 1800-talet.

*Uti alla käll och stugor
hörs musik och dans och fläng
Men jag kvider i min säng,
plågad utav gikt och flugor*

*Skynd av tobak, vin och glas
såleds kan min nåd intaga
Att mig verklig bör misshaga
slika midsommarskalas*

Familjen Kämpensköld hade rest till **Tjälvesta Herrgård** i Närke där man besökte Major Hans Jacob Skytte som var ingift i Kämpensköldsläkten. CMB skrev då de femton berömda "Tjälvestabreven" till makarna Kämpensköld (ensamma och gemensamt samt till Major Skytte). CMB erbjöd sig samtidigt att juridiskt hjälpa Major Skytte att "börda Askersund till Tjälvesta". På 1820-talet genomgick gården en omfattande renovering och ombyggnad. Den högra flygeln kallas "Bellmanflygeln". I den finns ett Bellmanrum där Bellman enligt sägnen ska ha bott när han besökte gården. Dagens ägare driver en redovisningsbyrå på gården.

Familjen Kämpensköld tillhörde sedan mitten på 1780-talet CMBs allra bästa vänner. Kapten Daniel Kämpensköld var medlem i både Par Bricole och Arla Coldinuorden. Han var också medlem i Kungsholmsklubben. Förutom Tjälvestabreven skrev CMB flitigt brev till familjen som varje sommar besökte Tjälvesta. Dessa brev är en viktig källa i Bellmanforskningen. CMB tackade bland annat brevlades vännerna på Tjälvesta när han släpps ur häktet 1794. Kämpenskölds såväl som svåger och svägerska Lindström samt Märta Helena Reenstierna (Årstafrun) besökte det Bellmanska hemmet på CMBs dödsdag 1795. Kämpenskölds är **begravda i okänd grav vid Snavlunda kyrka i Närke nära Tjälvesta** herrgård.

Inte långt från Tjälvesta ligger **Aspa Herrgård** som ägdes av en CMBs ”välgörare” - Johan Diedrik Duwall. Duwall erhöll ett dedicerat exemplar av Fredmans Epistlar i hopp om ekonomiskt stöd inför utgivningen av desamma. Duwalls svärfar Gustaf Kierman som tidigare drev Aspa Bruk och som tillhörde den s k ”Skeppsbroadeln” (förmögna handelsmän och grosshandlare i Stockholm) skodde sig rejält i sin position som ”Styresman för kursens styrande” på växelkontoret på Riksbanken. För detta han fick han plikta en månads fängelse på Marstrands fästning på vatten och bröd. Han avled under fängelsetiden. När CMB i sin ungdom var tungt skuldsatt skrev han en av sina skarpaste satirer.....

.....som riktade sig mot Skeppsbroadeln med "Växelhusskandalen" och Kierman primärt i sikte.

*Isterhaka, väldig buk, Stinner pung och lockperuk,
Sammetsrock och präktig lycka, Spansker rör och gyllne krycka.
Lappri, lappri, mina herrar, lappri!*

*Klockan elfva ungefär, Vakna trumpen, sur och tvär,
Post och vexlar länge läsa, Ärligt folk för ro skull snäsa.
Lappri, lappri, mina herrar, lappri!*

På 1990-talet fanns under ett tiotal år ett **Bellmanmuseum** på **Aspa herrgård**. Idag drivs Aspa herrgård som konferensherrgård. Det är osäkert om CMB någon gång verkligen besökte Tjälvesta eller Aspa. Kiermans namnteckning är inklippt i bilden.

År 1793 flyttade familjen in hos Kaptan Gustav Lindblad på **Mäster Samuelsgatan**. Gatan sträckte sig på den tiden över nuvarande Vasagatan. Bostaden låg därför efter en del av Mäster Samuelsgatan som inte längre finns, (rakt fram i bilden) . Fotot är taget över Vasagatan med Mäster Samuelsgatan i ryggen. Huset är numera rivet. Att såväl CMB som sedermera hela familjen flyttade så ofta kan bero på olika saker. Sannolikt var det som nu. Hade man det lite bättre ville man bo större o gärna mer centralt. När man inte hade det lika bra tvingades man bo billigare (mindre och längre från stan).

Sedan 1734 hade en "surbrunn" (en hälsobrunn med kolsyrehaltigt vatten och hög järnhalt) funnits på Sabbatsbergsområdet. Den kompletterades i början av 1800-talet med ett "Brunnslasarett". **Katarinahuset på Sabbatsberg** fungerade under CMBs tid som brunnsgästernas värdshus där bl a Augustiorden höll till. CMBs besök under åren 1992-93 ledde till att han fick lämna sin cittra i pant för obetalda skulder. Krögaren krävde full återbetalning av skulden i början på år 1795. En månad senare var dock CMB inte kvar i jordelivet

Lilla Skuggan eller Heleneberg som CMB kallade gården ligger på Djurgården inte långt från Stora Skuggan. Här frekventerade CMB sin mycket goda väninna **Helena Quiding** framför allt under 1790-talet. Gården har inspirerat skalden till ett antal mer pastorala dikter. Vid sista besöket 1794 skrev han följande dikt.

*Han sjöng fast på enfaldigt vis, vid klang av lutans sena
Lev lycklig i ditt paradys, vår älskade Helena
Din vänskap är en verklig skatt, ditt hjärta är av värde.....
Men nu tar Movitz glas och hatt, och lunkar sina färde*

Helena Quiding är den sista i raden av CMBs musor. Hon var av borgarsläkt, frånskild och rik. Hon hade stor litterär talang och är begravd vid Klara kyrka men saknar gravsten.

Fiskartorpet vid Stora skuggan på Djurgården besöktes med säkerhet av CMB i samband med hans besök hos Helena Quiberg på Heleneberg. Här fanns ett värdshus på vilket Ulla Winblad huserar i Fredmans epistel no 71 *”Till Ulla i fenstret på Fiskartorpet, Middagstiden, en Sommardag”*. Eller *”Ulla min Ulla”*. Värdshuset revs på 1820-talet. Det som återstår från gården där värdshuset låg är Karl XI:s lilla fiskarstuga från 1600-talet. Bakom huset ser vi en av vårt lands många ”Bellmanekar”

På 1770-talet stod en tvist om Årsta ängar. CMB döpte ängarna till **Naboths ängar** efter en biblisk ägotvist. CMBs gode vän Christian Hinric von Schnell på Årsta gård stod som segrare i tvisten. CMB var frekvent gäst vid det årliga slätterölet redan på 1770-talet på ängarna. På 1790 talet var dagen för slåttern i juli fortfarande mycket stor.

Se skördemännen sträva i vita linjer fritt och glatt

Med sina liar hälsa de vårt älskade glada främmande

Att sina vålmar häva utav naturens skatt

Och huvuden ej sväva för dessa skördare.

Sista raden är en anspelning på den samtida Franska revolutionen. Ängarna låg vid nuvarande Sjövikskajen i Marievik/Liljeholmen

En av de första varianterna av *Fjäriln vingad*, Fredmans sång no 64 skrevs som en anställningsansökan för hustru Lovisa som åldfru (husfru) på Haga slott. Episteln gjordes sedan flera gånger om. Från början innehöll dikten denna vers.

*Skilj min nådig herre gärna, skilj oss åt i Gustafs namn
Slit vid första Morgon-Stjärna, Slit Lovisa ur min famn
Gack med ögnalust att taga, hälften av mitt glada liv
Men mig henne återgiv, som en åldfru – var – på Haga*

”Projekt Haga slott” lades ned i samband med Gustaf IIIs bortgång. Nuvarande Haga slott eller Drottningens paviljong som det från början hette uppfördes av Gustaf IV Adolf år 1802.

CMB framförde flera egna teaterstycken i **Turkiska paviljongen på Haga** på 1790-talet.

CMBs sista bostad låg i Klara församling. Familjen flyttade dit på hösten 1794. Den låg ungefär vid nuvarande **World Trade Center**. Man hyrde då av hovurmakare Bourdillion. Denna sista flytt var ännu en flytt till ett boende ytterligare längre ner på den sociala skalan. Gård fanns ej och brunnsvattnet var träckförgiftat. Familjen trängdes med arbetskarlar, tobaksarbetare och prostituerade. Familjen hade skulder och ojämna inkomster samtidigt som man hade svårt att hantera pengar. Situationen hade givetvis inte blivit bättre när familjens viktigaste beskyddare Gustaf III mördades år 1792.

Vanligt folk när de satt i häkte hamnade oftast på Bysis som låg på Hornsgatan. CMB som var av högre ståndsfamilj avtjänade på våren 1794 två och en halv månader på **bysättningshäktet** i kungliga slottets **högvaktsflygel**. Detta för en skuld på 102 riksdaler (idag ca 35 000 sek) till krigsfiskalen Enoch Tibelius. En teori är att Tibelius hade uppvaktat CMBs hustru Lovisa och blivit avspisad. Han lär då ha hämnats på detta sätt. Detta kan dock vara en efterkonstruktion. Svåger Martin Lindström samt vännen Abraham Westman i egenskap av CMBs förmyndare lämnade in en konkursansökan för skalden och fick därmed vederbörande utlöst. Cellen låg på baksidan av högvaktsflygeln (bakom ombyggnadsskranket på bilden). Cellen/lokalen disponeras idag av Sällskapet Bellmans minne.

Det Gustavianska operahuset uppfördes år 1782 och revs 1891. På samma plats uppfördes nuvarande **Kungliga Operan** som från början kallades Kungliga Teatern och stod klar år 1898. I det gamla operahuset höll CMB högst sannolikt sitt allra sista framträdande.

Detta skedde på en bjudning i slutet av år 1794 hemma hos Friherre Claes Rålamb som hade sin bostad i det Gustavianska operahuset. Från början var CMB lite diskret och tillbakadragen på kalaset men efter att ha druckit ”starka viner” tillsammans med överste Gyllengranat ställde han sig upp och sjöng ”Slaget vid Savataipa” varvid den närvarande fröken Posse föll i gråt då hennes dåvarande fästman Baron Leijonhielm hade blivit skjuten vid slaget. Låtvalet kan ha berott på att CMB sannolikt var trött på att vara underhållare för adeln. Han fortsatte sedan med ett par av sina epistlar där han härmade flera instrument. Gästerna lär ha kiknat av skratt. På andra sidan torget ligger **Arvfurstens palats** som tidigare nämnts ritats av CMBs barndomsvän stadsarkitekt Eric Palmstedt. Arvfurstens palats är en exakt pendang av det Gustavianska operahuset (**Gustavianska operahuset är inklippt i bilden**).

CMB dog i sitt hem i kvarteret Braxen (nuv World trade Center) den 11 februari år 1794. Han begravdes vid **Klara kyrka**. Man vet dock ej var graven är belägen. Tillika gifte sig CMB med Lovisa Grönlund den 19 december 1777 i sakristian i samma kyrka.

Svenska akademien reste år 1851 en **minnesvård** över CMB utanför **Klara kyrka**. Sällskapet Bellmans minne högtidlighåller varje år högtidsklädda om aftonen den 4:e februari (CMBs födelsedag) skaldens minne vid minnesvården. Någon gång sannolikt i mitten på 1920-talet byttes den ursprungliga minnesvården ut mot den nuvarande som är gjuten på Bergmanska konstgjuteriet, vilkét drevs av Herman Bergman som var hovkonstgjutare tillika Astri Taubes far. Såväl den ursprungliga som den nuvarande vården var/är prydd med en medaljong av Johan Tobias Sergel.

Den äldre vården skänktes av Svenska akademien till Sällskapet Bellmans minne år 1937. Den finns idag vid f d Dihlströmska arbetsinrättningen/Ateljéhuset på Glasbruksgatan på Södermalm. Denna gravvård hade en viktig roll vid bildandet av Sällskapet Bellmans minne år 1899. Ett antal Bellmanentusiaster konstaterade att skaldens gravvård var i behov av restaurering vilket bl a ledde till att nämnda sällskap bildades. Sällskapet har till uppgift att vårda och framföra skaldens musik samt att hålla minnet av densamme levande.